

Unesco Werelderfgoed! En nu?

EEN BEKNOPTE INTRODUCTIE VOOR
PROVINCIALE EN GEMEENTELIJKE
BELEIDSMEDEWERKERS

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

Werelderfgoed in het Koninkrijk der Nederlanden. © Stichting Werelderfgoed Nederland

Unesco werelderfgoed is een bijzondere status die is toegekend aan circa twaalfhonderd werelderfgoedsites in de wereld. Deze status brengt heel veel voordelen, maar ook verplichtingen met zich mee. In deze brochure wordt bondig ingegaan op wat werelderfgoed is, welke partijen en regels er zijn en welke verantwoordelijkheden. Alle overheden kunnen met werelderfgoed te maken krijgen, ook overheden op wiens gebied géén werelderfgoed ligt. Werelderfgoed kan bestaan uit een gebouw, zoals de Van Nellefabriek in Rotterdam, maar ook uit een heel gebied met veel verschillende onderdelen, zoals de Hollandse Waterlinies. Het is daarom van belang om uzelf te informeren.

Inhoud

1.	Introductie	4
1.1	Werelderfgoed	4
1.2	Werelderfgoedlijst	4
1.3	Werelderfgoed in het Koninkrijk der Nederlanden	4
1.4	Het beheer van de werelderfgoedsites	6
1.5	Ingrepen aan werelderfgoed	6
1.6	Monitoring	7
1.7	Verklarende woordenlijst	7
2.	Van verdrag tot lokaal beleid	8
2.1	De rol van de overheden	8
2.2	Rijksregels en doorwerking naar decentrale regels	8
3.	Betrokken partijen en verantwoordelijkheden	11
3.1	Internationaal	11
3.2	Koninkrijk	11
4.	Een op het werelderfgoed gerichte aanpak	12

1. Introductie

In 1972 heeft Unesco het Werelderfgoedverdrag opgesteld. Unesco is de VN-organisatie voor Onderwijs, Cultuur, Wetenschap en Communicatie. Het Koninkrijk der Nederlanden behoort sinds 1992 tot de 195 landen die het verdrag hebben ondertekend. Het Werelderfgoedcomité van Unesco stelt de Werelderfgoedlijst samen. Gemeenten, provincies, waterschappen en erfgoedorganisaties spelen een belangrijke rol bij het behoud en de bescherming van werelderfgoed in Het Koninkrijk der Nederlanden. Maar wat houdt de werelderfgoedstatus precies in? Wat verwacht Unesco van lidstaten en in het verlengde daarvan, van lokale overheden en beheerders? Deze brochure is een introductie op het Werelderfgoedverdrag. Daarnaast gaat de brochure in op de verantwoordelijkheden van het Verdrag en het vertalen daarvan naar de lokale context. We kunnen ons goed voorstellen dat u vragen heeft na het lezen van deze brochure. Daarvoor kunt u in eerste instantie terecht bij de siteholder van het betreffende werelderfgoed. Daarnaast kunt u uiteraard ook terecht bij de nationale Unesco Commissie en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

1.1 Werelderfgoed

Werelderfgoed is cultureel of natuurlijk erfgoed (of een combinatie van beide) dat van uitzonderlijke en universele waarde is voor de mensheid. In Unesco-termen wordt dit de Outstanding Universal Value (OUV) genoemd. De OUV is beschermd en mag niet worden aangetast. De landen die het verdrag hebben geratificeerd, hebben met elkaar afgesproken dat zij zich zullen inzetten voor identificatie, bescherming, behoud, het toegankelijk maken en het overdragen aan komende generaties van cultureel of natuurlijk erfgoed binnen hun landgrenzen. Het Verdrag richt zich op de bescherming en het beheer van gebouwde monumenten, archeologische vindplaatsen, historische stadscentra, cultuurlandschappen en natuurgebieden.

1.2 Werelderfgoedlijst

De Werelderfgoedlijst van Unesco is de lijst van alle erfgoederen die door de organisatie zijn erkend als werelderfgoed. Om deze status te krijgen moeten erfgoederen aan zeer strenge criteria voldoen. Sinds september 2023 staan 1199 werelderfgoedsites op de lijst. Op www.unesco.nl/werelderfgoed vindt u een uitvoerig dossier over werelderfgoed in Nederland en daarbuiten, evenals een Nederlandstalige kaart van alle werelderfgoedsites ter wereld.

1.3 Werelderfgoed in het Koninkrijk der Nederlanden

In het Koninkrijk zijn 13 werelderfgoederen. Hieronder is per werelderfgoed kort en bondig de OUV op begrijpelijke wijze beschreven. Het jaartal geeft aan wanneer de site is ingeschreven. Uit de omschrijvingen blijkt wel dat de omvang van werelderfgoederen sterk uiteenloopt. De begrenzing van het Eise Eisinga Planetarium valt binnen het 17e -eeuwse grachtenpand, terwijl de Hollandse Waterlinies zich over vijf provincies uitstrekt.

Eisinga Planetarium in Franeker (2023)

Het Eise Eisinga Planetarium is het oudste werkende planetarium ter wereld. Het nauwkeurig bewegend model van het zonnestelsel is tussen 1774 en 1781 gemaakt door de Friese wolkammer Eise Eisinga. Het model van de zon met zes planeten die eromheen draaien plaatste hij in het plafond van zijn woonkamer. Het geeft nog altijd de actuele stand van de hemellichamen weer en maakt de werking van het zonnestelsel duidelijk voor een breed publiek. Siteholder: Koninklijk Eise Eisinga Planetarium.

Neder-Germaanse Limes (met Duitsland) (2021)

Dwars door Nederland liep tweeduizend jaar geleden de noordgrens van het Romeinse Rijk: de Limes. De grens bestond uit een reeks van wachttorens, wegen, waterwerken en legerkampen. Veel overblijfselen van deze grens zijn in de grond bewaard gebleven. Siteholder: Nederlandse Limes Samenwerking (Provincies Utrecht, Gelderland en Zuid-Holland) (voor het Nederlandse deel).

Forteiland Pampus, onderdeel van de Hollandse Waterlinies - Fotograaf Bertel Kolthof © Stichting Werelderfgoed Nederland

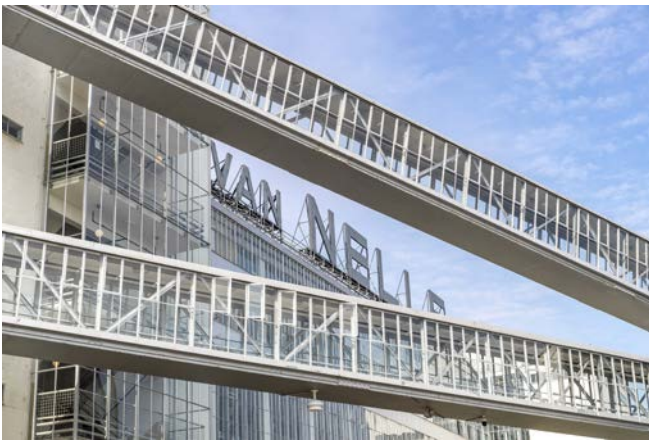
De Hollandse Waterlinies (2021) (Stelling van Amsterdam, in 2021 uitgebreid met de Nieuwe Hollandse Waterlinie)

De Hollandse Waterlinies zijn een unieke verdedigingslinie van 200 km lang met forten, vestingen en kastelen. Ze beschermden in de 19de eeuw het economische hart van Nederland. Water werd gebruikt als bondgenoot. In oorlogssituaties werden brede stroken land onder water gezet, zodat het land onbegaanbaar werd voor de vijand. Deze manier van militaire verdediging is zo bijzonder dat de Hollandse Waterlinies op de Werelderfgoedlijst staan. De Stelling Van Amsterdam sinds 1996 en in 2021 werd de Nieuwe Hollandse Waterlinie daar aan toegevoegd. Samen vormen zij de Hollandse Waterlinies. Siteholder: Gemeenschappelijk Orgaan (Provincies Noord-Holland, Gelderland, Utrecht en Noord-Brabant).

Koloniën van Weldadigheid (met België) (2021)

De Koloniën van Weldadigheid zijn binnenlandse landbouwkoloniën voor armoedebestrijding uit de 19de eeuw. Duizenden armen uit de steden kregen hier onderdak in een koloniehuisje of in een gesticht en waren beperkt in hun vrijheid. De Koloniën van Weldadigheid zijn als sociaal experiment uitzonderlijk en internationaal trendsettend in het bestrijden van armoede met werk en opleiding. De hiervoor ontgonnen disciplinerende landschappen zijn wereldwijd uniek.

Siteholder: Provincie Drenthe (voor het Nederlandse deel).

Van Nellefabriek- Fotograaf Bertel Kolthof © Stichting Werelderfgoed Nederland

Van Nellefabriek in Rotterdam (2014)

De Van Nellefabriek, de eerste daglichtfabriek van Europa was begin 20e eeuw de modernste fabriek van Nederland. Een toonbeeld van het functionalisme, gebouwd met beton en kolommen in plaats van draagmuren. Gevels van staal en glas zorgen voor een zee aan daglicht op de werkvloer. Ook in aandacht voor het welzijn van de arbeiders liep de Van Nellefabriek voorop.

Siteholder: Gemeente Rotterdam.

Grachtengordel van Amsterdam (2010)

De Amsterdamse grachtengordel is een stedenbouwkundig, waterbouwkundig en architectonisch meesterwerk uit de 17de eeuw. Het slimme ontwerp van grachten, bruggen, straten en groen functioneert vandaag de dag nog steeds. De karakteristieke en afwisselende gevelrijen oefenen een grote aantrekkingskracht uit op bewoners en bezoekers. Het is een uniek gebied in het centrum van de stad.

Siteholder: Gemeente Amsterdam.

Waddenzee (met Duitsland en Denemarken) (2009)

De Waddenzee langs de kusten van Nederland, Duitsland en Denemarken is een uniek natuurgebied. Het landschap verandert steeds onder invloed van eb en vloed. Dit zorgt voor een unieke

ecologie en een rijke biodiversiteit. De Waddenzee is het grootste getijdengebied in de wereld en is onder andere van belang voor verschillende soorten trekvogels. Het behoud van dit gebied ondersteunt indirect ook de biodiversiteit op andere plekken langs de trekroutes van deze vogels.

Siteholder: ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (voor het Nederlandse deel).

Rietveld Schröderhuis in Utrecht (2000)

Het Rietveld Schröderhuis is een hoogtepunt uit de moderne architectuur volgens de ideeën van de kunstbeweging De Stijl. Het woonhuis uit 1924 heeft een uniek ontwerp met strakke horizontale en verticale vlakken en gebruik van primaire kleuren. Meubelmaker Gerrit Rietveld ontwierp het huis voor en samen met Truus Schröder als een uitbundig experiment met een radicale manier van ruimtegebruik.

Siteholder: Gemeente Utrecht en Centraal Museum.

Droogmakerij De Beemster in Noord-Holland (1999)

Droogmakerij de Beemster is een innovatieve droogmakerij uit de 17de eeuw met een ordelijke en strak geometrische verkaveling. De rechte lijnen in het landschap zijn nu nog steeds goed te herkennen, helemaal als je vanaf de toren van de Keyserkerk in Middenbeemster kijkt. Het is een uniek voorbeeld van een door de mens geschapen landschap.

Siteholder: Gemeente Purmerend.

ir. D.F. Woudagemaal bij Lemmer (1998)

Het Ir. D.F. Woudagemaal is een magistrale beleving van stoom, architectuur en water. Het wordt vanaf 1920 ingezet om overtollig water vanuit Friesland in de Zuiderzee, en later het IJsselmeer, te pompen. Het gemaal in Lemmer is het grootste nog functionerende stoomgemaal ter wereld.

Siteholder: Wetterskip Fryslân.

De historische binnenstad van Willemstad op Curaçao (1997)

Willemstad is ontstaan in de 17de eeuw aan een beschutte baai en ontwikkelde zich in de loop van driehonderd jaar tot handels- en havenstad op een knooppunt van culturen. De oude stad is een bonte mix van architectuurstijlen met Caribische kleuren en heeft vooral invloeden vanuit Nederland, Spanje en Portugal. De historische binnenstad is een voorbeeld van een koloniale handelsnederzetting.

Siteholder: Land Curaçao; ministerie Verkeer, Vervoer en Ruimtelijke Planning.

Molens van Kinderdijk-Elshout (1997)

De molens en gemalen van Molencomplex Kinderdijk-Elshout houden de grond van de Alblasserwaard al 750 jaar droog, zodat mensen er kunnen leven. Het is een groots voorbeeld van slim Hollands watermanagement. Nergens ter wereld staan zoveel

Schaatsers op het dichtgevroren boezemwater, onderdeel van het molencomplex Kinderdijk-Elshout - Fotograaf Bertel Kolthof © Stichting Werelderfgoed Nederland

molens bij elkaar. De samenwerking tussen mens, natuur en techniek is uniek en waardevol.

Siteholder: Stichting Werelderfgoed Kinderdijk.

Schokland en omgeving in de Noordoostpolder (1995)

Het voormalige eiland Schokland en het Wederopbouwgebied er omheen vertellen een verhaal over 10.000 jaar leven met water in Nederland. In de bodem liggen vele archeologische bodemschatten en daarmee kent Werelderfgoed Schokland de langste bewonersgeschiedenis van Nederland.

Siteholder: Gemeente Noordoostpolder.

Op de Engelstalige website van Unesco leest u de [volledige beschrijvingen](#) van de Nederlandse werelderfgoedsites.

De Nederlandstalige samenvattingen vindt u op [cultureelerfgoed.nl](#).

1.4 Het beheer van de werelderfgoedsites

Vanuit Unesco wordt gevraagd een sitemanager te benoemen voor ieder werelderfgoed. Dit is de persoon die overzicht heeft over de werelderfgoedsite en het managen ervan en die aanspreekpunt is voor die site. In Nederland hebben we daarnaast de zogenoemde siteholder; dit is de organisatie die feitelijk verantwoordelijk is voor het managen van de werelderfgoedsite, doorgaans werkt de sitemanager hier. De siteholders zijn vaak – combinaties van – overheden, maar ook een stichting of een particulier komt voor. De communicatie tussen Unesco, meer precies het werelderfgoedcentrum, (incl. adviesorganen ICOMOS en IUCN) en de siteholder/manager loopt via het Focal Point Werelderfgoed, geplaatst bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE).

1.5 Ingrepen aan werelderfgoed

Het behoud van werelderfgoed betekent niet automatisch een stop op maatschappelijke en ruimtelijke ontwikkelingen. Erfgoed moet een functie hebben die meebeweegt met de tijd en de

ontwikkelingen in de samenleving, dat kan aanpassingen aan het werelderfgoed betekenen. Maar met die aanpassingen en ontwikkelingen moet zorgvuldig worden omgegaan, want behoud van de OUV staat centraal voor Unesco. Nederland heeft de instandhouding van de OUV wettelijk vastgelegd in de Omgevingswet. Provincies en gemeenten borgen dit via hun omgevingsverordeningen en omgevingsplannen. Onderdeel van het Werelderfgoedverdrag is de meldingsplicht van lidstaten. Dat wil zeggen dat het Koninkrijk bij Unesco een schriftelijke melding maakt van omvangrijke ruimtelijke ingrepen aan of nabij het werelderfgoed die de OUV ervan kunnen aantasten. Een dergelijke melding wordt in dat geval opgesteld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, in overleg met de siteholder. Echter, ook andere belanghebbenden kunnen ruimtelijke ontwikkelingen bij Unesco onder de aandacht brengen. Unesco laat zich vervolgens adviseren door ICOMOS en IUCN over de aard van de ingrepen en de impact op de OUV. Dat kan leiden tot een zogenaamd State of Conservation Report (SoC), die in het Werelderfgoedcomité van Unesco besproken wordt. In extreme gevallen kan dit ertoe leiden dat, na een periode van advisering het Comité de werelderfgoedsite op de 'Gevarenlijst' zet en het uiteindelijk zelfs van de Werelderfgoedlijst af kan halen. Dat gebeurde in 2021 met Liverpool.

Om landen goed met werelderfgoed om te laten gaan zijn er hulpmiddelen ontwikkeld. De belangrijkste daarvan is het managementplan, maar ook bijvoorbeeld de [Heritage Impact Assessment \(HIA\)](#).

Managementplan

Een managementplan is sinds 2006 verplicht bij het indienen van nieuwe werelderfgoednominaties. Voor alle Nederlandse werelderfgoedsites, ook die voor 2006 zijn ingeschreven, is een managementplan gemaakt. Het managementplan kent een looptijd van vijf jaar en wordt daarna geactualiseerd. In het managementplan wordt kort aangegeven wat de waarden van het werelderfgoed zijn, wie verantwoordelijk is, de wettelijke regels en procedures; afspraken en doelen, bedreigingen, financiën et cetera. De managementplannen zijn op te vragen bij de siteholders van de betreffende werelderfgoedsites.

Heritage Impact Assessment

De Heritage Impact Assessment (HIA) is een instrument dat wordt gebruikt om het effect van voorgenomen ingrepen op (culturele) erfgoedwaarden te bepalen. Het is geen instrument om achteraf te toetsen, maar juist een middel dat aan het begin van de planvorming kan worden benut. Unesco heeft voor assessments een handboek laten opstellen. De meest recente Engelstalige versie is uit 2022 en is integraal vertaald in het Nederlands beschikbaar op de site van [UNESCO](#). Sinds 2013 wordt in Nederland de HIA gebruikt. Een HIA komt niet in de plaats van, maar is aanvullend op een milieueffectrapportage.

Een HIA is inzetbaar voor ingrijpende ontwikkelingen of ingrepen, die niet per se binnen de 'property' of bufferzone van het werelderfgoed hoeven plaats te vinden. Waardevol aan het opstellen van een HIA is dat al de betrokken partijen, met hun belangen, aan tafel zitten. De eindrapportage is een hulpmiddel om plannen en mogelijke varianten te bespreken en de impact inzichtelijk te maken, om zo tot een afgewogen besluit te komen. De uitkomsten van een HIA zijn niet bindend. Naar aanleiding van een melding van een ruimtelijk initiatief binnen het Koninkrijk, vraagt Unesco HIA's soms op. Deze worden gebruikt bij de advisering/beoordeling door de adviesorganen van Unesco.

Er wordt overigens wel van uit gegaan dat bestaande kaders, visies, beeldkwaliteitplannen e.d. in Nederland in veel gevallen afdoende zijn om zonder een HIA tot goed besluit te komen. Een HIA dient dan ook vooral toegepast te worden wanneer de werelderfgoed sitemanager, de siteholder of het Nationaal Focal Point een botsend belang voorziet ten opzichte van de werelderfgoed verdragsverplichtingen. De RCE wordt graag geïnformeerd over het uitvoeren van een HIA.

1.6 Monitoring

Net als andere landen die zijn aangesloten bij Unesco heeft ook Nederland zich verplicht het werelderfgoed goed in stand te houden. Om dit aan te tonen moet een land elke zes jaar aan het Werelderfgoedcomité van Unesco doorgeven wat het heeft gedaan om het Werelderfgoedverdrag goed uit te voeren. Ook moet een land laten weten in welke staat van onderhoud het erfgoed verkeert en wat het heeft gedaan om de bijzondere universele waarde van het erfgoed te behouden. Dit gebeurt via de zogenaamde Periodic Reporting.

1.7 Verklarende woordenlijst

• Outstanding Universal Value (OUV)

De site (cultuur, natuur of combinatie van beide) moet van uitzonderlijke universele waarde zijn. Het erfgoed is uniek en onvervangbaar. Om de OUV te kunnen bepalen worden tien criteria gehanteerd, zes 'voor' culturele en vier 'voor' natuurlijke 'sites'. Het genomineerde erfgoed moet aan minimaal één van de tien criteria voldoen:

1. meesterwerk van menselijk vernuft
2. belangrijke uitwisseling van waarden
3. getuige van traditie/beschaving
4. typerend voor bepaalde architectuur
5. uitzonderlijk gebouw/landschap
6. associatieve waarde
7. natuurlijke schoonheid
8. geologische processen
9. ecologische/biologische processen
10. biodiversiteit.

• Authenticiteit

Gaat over de elementen (attributes) van een site, die de OUV op een waarachtige (truthfull) wijze vertellen/zichtbaar maken. De voorwaarden hangen af van het type cultureel erfgoed en de culturele context. Geldt niet voor natuurlijk erfgoed.

• Integriteit

Gaat over de compleetheid en intactheid van de kenmerken die de OUV bepalen. Geldt voor zowel natuurlijke en culturele sites (sinds 2005).

• Property

Het begrip property wordt gebruikt om het aangewezen werelderfgoed te duiden. De begrenzing van de site, de property, wordt op verschillende schaalniveau's getoond in het nominatiedossier.

• Bufferzone

Bufferzone zijn gebieden rond de property. Bufferzones worden afgebakend om te vermijden dat ontwikkelingen in de (nabije) omgeving van het werelderfgoed een negatieve impact zouden hebben op de Outstanding Universal Value.

• Operational Guidelines

De Operational Guidelines vormen het overzicht met procedures en richtlijnen om het verdrag toe te passen en uit te voeren. Meer informatie: <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>.

2. Van verdrag tot lokaal beleid

Met de ratificatie van het Werelderfgoedverdrag in 1992 draagt het Koninkrijk der Nederlanden namens de wereldgemeenschap de verantwoordelijkheid de uitzonderlijke universele waarde van de Nederlandse werelderfgoedsites in stand te houden. Dit verdrag is gericht op de identificatie, de bescherming, het behoud, het toegankelijk maken en het overdragen aan komende generaties van natuurlijk en cultureel erfgoed van uitzonderlijke en universele waarde (outstanding universal value). Deze uitzonderlijk universele waarde maakt werelderfgoed uniek en onvervangbaar. De verantwoordelijkheid voor instandhouding is belegd bij de siteholders. Siteholders worden, om aan deze internationale verantwoordelijkheid invulling te geven, gesteund door een aantal juridische instrumenten.

2.1 De rol van de overheden

Instandhouding valt uiteen in verantwoordelijkheden met betrekking tot bescherming, beheer en het uitdragen van werelderfgoed. Siteholders en -managers zijn daar de eerst verantwoordelijke organisaties voor. Samen met eigenaren en beheerders zorgen zij dat het werelderfgoed in goede staat blijft. Door middel van monitoring houden zij alle veranderingen bij. Hierover rapporteren zij periodiek, via het Rijk, aan UNESCO. Daarnaast zorgen zij voor een goede publieke toegankelijkheid en informatievoorziening. De bescherming van werelderfgoed is geborgd via nationaal beleid en wetgeving.

2.2 Rijksregels en doorwerking naar decentrale regels

In het ruimtelijk beleid van de rijksoverheid is het behouden en versterken van werelderfgoed een nationaal belang. De instandhouding van werelderfgoed is een nationale verplichting uit het werelderfgoedverdrag en richt zich op het waarborgen van het behoud van de uitzonderlijke universele waarde van een object of gebied dat is ingeschreven op de werelderfgoedlijst. Twee wetten zijn belangrijk voor het werelderfgoed van Nederland, dat zijn de Erfgoedwet en de Omgevingswet. De Erfgoedwet gaat min of meer over wat er beschermd wordt en de Omgevingswet gaat over de omgang met het beschermde erfgoed in de ruimtelijke ordening.

Erfgoedwet

De Erfgoedwet geeft de mogelijkheid aan het Rijk om wettelijk beschermde monumenten en beschermde Stads- en Dorpsgezichten aan te wijzen. De bescherming van het Eisinga Planetarium, het ir. D.F. Woudagemaal, het Rietveld-Schröderhuis, de Van Nelle-fabriek, Molencomplex Kinderdijk-Elshout en de Grachtengordel van Amsterdam zijn op deze manier beschermd. Voor de wettelijk beschermde rijksmonumenten is een subsidie-regeling voor de instandhouding ervan in de wet opgenomen. Voor meer informatie zie: [Erfgoedwet | Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed](#)

Omgevingswet

De Omgevingswet definieert het volgende als cultureel erfgoed: cultuurlandschappen, archeologische monumenten, gebouwde en aangelegde monumenten, stads- en dorpsgezichten en roerend of immaterieel cultureel erfgoed (voor zover dat voorwerp is of kan zijn van een evenwichtige toedeling van functies aan locaties). De rijksregels voor werelderfgoed in de Omgevingswet zijn bedoeld om de uitzonderlijke universele waarde van wereld-erfgoed te behouden.

De rijksregels zijn omschreven in het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl). Afdeling 7.2 van het Bkl richt zich specifiek op de grootschalige culturele werelderfgoederen te weten: Droogmakerij de Beemster, Hollandse Waterlinies, Schokland en omgeving, Neder-Germaanse Limes en de Koloniën van Weldadigheid. De betreffende sites worden omschreven in artikel 7.3. Voor deze sites wordt het nationaal belang geborgd via het instrument van de 'getrapte' instructieregels, uitgeschreven in artikel 7.4. Met deze regels instrueert het Rijk over de omgevingsverordening, waarna de provincie op haar beurt instructieregels geeft over het gemeentelijk omgevingsplan. De omgevingsverordening is het wettelijk instrument voor provincies om ontwikkeling te toetsen en rechts-instrumenten in te zetten, indien de belangen van het wereld-erfgoed onvoldoende zijn opgenomen. Gemeenten toetsen of een plan het werelderfgoed niet schaadt en nemen zo nodig regels op in hun omgevingsplannen om behoud van werelderfgoed te borgen. Voor de toepassing van de instructieregels aan de provincies is de uitzonderlijke universele waarde van deze vijf werelderfgoederen geoperationaliseerd naar kernkwaliteiten. Bijlage XVII binnen het Bkl omschrijft de kernkwaliteiten van deze vijf werelderfgoederen. Deze worden vervolgens door de provincies nader uitgewerkt in de provinciale verordening met instructieregels aan gemeenten.

Let op: Deze brochure loopt hierin vooruit op een actualisatie van bovengenoemde Afdeling 7.2 van het Bkl. Het ministerie van OCV actualiseert deze afdeling, omdat de huidige set kernkwaliteiten en begrenzingen niet meer actueel zijn door de inschrijving en aanpassing van enkele werelderfgoederen door besluiten van het Werelderfgoedcomité in juli 2021. De verwachting is dat deze actualisatie per juli 2025 in werking treedt. Het belangrijkste verschil ten opzichte van de huidige situatie is dat momenteel de Stelling van Amsterdam en Nieuwe Hollandse Waterlinie nog apart staan vermeld en Schokland niet is opgenomen in artikel 7.4 en bijbehorende bijlage XVII.

In artikel 5.131 van het Bkl wordt de gemeentelijke verantwoordelijkheid vastgelegd: In het omgevingsplan wordt rekening gehouden met het belang van het behoud van de uitzonderlijke universele waarde van werelderfgoed.

De Omgevingswet zal ook van invloed zijn op het gebied rondom het werelderfgoed. Er geldt namelijk een algemene zorgplicht die tot doel heeft beschadiging of vernieling van het werelderfgoed te voorkomen. De initiatiefnemer van een activiteit is verplicht om alle maatregelen te nemen die daarvoor nodig zijn om beschadiging of vernieling van werelderfgoed te voorkomen, ook als de activiteit buiten de grens van het werelderfgoed plaatsvindt. Dit is nodig voor zover dit de uitzonderlijke universele waarde van het Werelderfgoed raakt. Deze regel is niet aan grenzen van gemeenten, provincies of zelfs Rijk gebonden. Deze zorgplicht is onderdeel van de Omgevingswet en opgenomen in het Besluit Activiteiten Leefomgeving (Bal), artikel 14.7.

Daarnaast zijn alle overheden (behalve waterschappen) verplicht om een Omgevingsvisie op te stellen. De omgevingsvisie geeft weer wat de gemeenteraad, provinciale staten of het Rijk wil bereiken voor hun eigen grondgebied en dus ook met het (wereld) erfgoed.

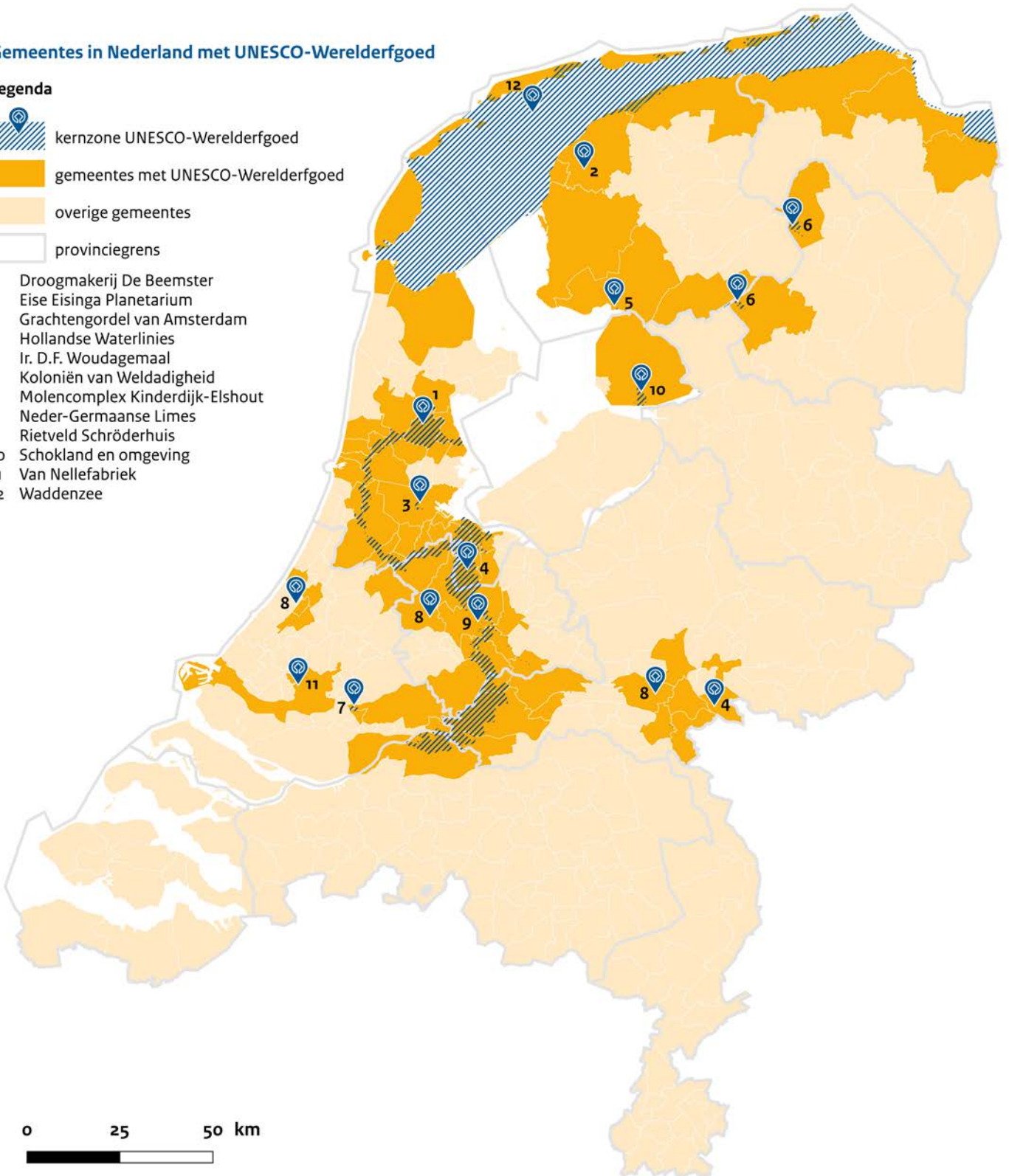
Actuele informatie over de Omgevingswet is te vinden via het [Informatiepunt Leefomgeving](#) (dossier voor (wereld)erfgoed), de [Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed](#) (dossier erfgoed) de [Vereniging voor Nederlandse Gemeenten](#) (algemeen) en de [website van de Rijksoverheid](#) (algemeen).

Gemeentes in Nederland met UNESCO-Werelderfgoed

Legenda

- kernzone UNESCO-Werelderfgoed
- gemeentes met UNESCO-Werelderfgoed
- overige gemeentes
- provinciegrens

- 1 Droogmakerij De Beemster
- 2 Eise Eisinga Planetarium
- 3 Grachtengordel van Amsterdam
- 4 Hollandse Waterlinies
- 5 Ir. D.F. Woudagemaal
- 6 Koloniën van Weldadigheid
- 7 Molencomplex Kinderdijk-Elshout
- 8 Neder-Germaanse Limes
- 9 Rietveld Schröderhuis
- 10 Schokland en omgeving
- 11 Van Nellefabriek
- 12 Waddenzee

3. Betrokken partijen en verantwoordelijkheden

3.1 Internationaal

- Unesco: de United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation werd opgericht in 1945 als gespecialiseerde VN-organisatie voor onderwijs, cultuur, wetenschap en communicatie.
- Algemene Vergadering (van Unesco): 194 leden, komt elke twee jaar samen tijdens de Algemene Conferentie van Unesco in Parijs. De AV kiest het Werelderfgoedcomité en keurt o.a. het budget goed.
- Werelderfgoedcomité: bestaat uit 21 verkozen leden, mandaat in praktijk 4 jaar. Komt jaarlijks samen en bespreekt/besluit onder andere: nieuwe inschrijvingen op de Lijst, State of Conservation Reports, de “Danger List” en soms het van de lijst halen van een site.
- Werelderfgoedcentrum: sinds 1992 het aanspreekpunt binnen Unesco voor Werelderfgoed gerelateerde zaken. Verantwoordelijk voor het dagelijkse management van het verdrag, ondersteuning aan lidstaten bij nominaties en organisatie van bijeenkomsten.
- Adviesorganen: Er zijn drie statutair erkende adviesorganen; IUCN (voor natuur sites) ICOMOS (voor cultuur en hybride sites) geven advies aan het Comité door middel van technische evaluaties en rapportages over de staat van het beheer van de werelderfgoedsites. ICCROM (expertise & training) onderzoekt beheer en instandhouding en geeft training aan beheerders.
- De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) voert het beleid uit. De coördinator Werelderfgoed (focal point) coördineert het opstellen van nominatiedossiers en bijhorende managementplannen. Formele communicatie over werelderfgoed richting Unesco verloopt via de coördinator, denk daarbij aan Statements of Conservation of de meldingsplicht. De RCE werkt samen met de beheerders van het werelderfgoed. De RCE steunt de Stichting Werelderfgoed Nederland in haar collectieve promotie, belangenbehartiging en kennisdeling voor werelderfgoedsites.
- De beheerders van de werelderfgoedsites (siteholders) zorgen ervoor dat het erfgoed in goede staat blijft. Dat kan een particulier eigenaar, een stichting, een overheid of een combinatie hiervan zijn. Om de zes jaar rapporteren zij via de Periodic Reporting aan Unesco hoe de site ervoor staat. Daartoe houden ze alle veranderingen en maatregelen bij. Belangrijk is ook dat ze het werelderfgoed toegankelijk houden voor het publiek en de waarden van het werelderfgoed uitdragen.
- Alle bij Unesco aangesloten landen hebben een nationale Unesco commissie. Binnen het Koninkrijk der Nederlanden zijn dus vier commissies. De commissies zijn onafhankelijk in hun werk. De commissies dragen de boodschap van Unesco uit en helpen de naleving van de verdragsverplichtingen te bewaken. De Nederlandse Unesco Commissie adviseert de Nederlandse regering onder andere over het werelderfgoedbeleid. Haar taak is Unesco, de overheid en beheerders van werelderfgoed met elkaar te verbinden en Unesco in Nederland bekend te maken.
- De Stichting Werelderfgoed Nederland brengt werelderfgoedsites van het Koninkrijk der Nederlanden onder de aandacht van het grote publiek. Dat doet ze door de werelderfgoedsites te promoten en met derden samen te werken op specifieke projecten. Daarnaast behartigen ze mede de gezamenlijke belangen van de werelderfgoedsites en stimuleren ze dat beheerders van werelderfgoedsites kennis delen.

3.2 Koninkrijk

- De Rijksoverheid in Nederland is richting Unesco verantwoordelijk voor het werelderfgoed in Nederland en door machtiging ook voor het Koninkrijk. Het culturele werelderfgoed valt onder de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Het natuurlijke werelderfgoed valt onder de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Samen bepalen ze het Nederlandse werelderfgoedbeleid.
- Curaçao is verantwoordelijk voor het beheer van het Werelderfgoed Willemstad. Als verdragsverantwoordelijke is Nederland echter het aanspreekpunt voor Unesco namens het Koninkrijk.

4. Een op het werelderfgoed gerichte aanpak

De werelderfgoedstatus biedt wereldwijde erkenning voor het belang van dat erfgoed. Het is ook een blijk van waardering voor de manier waarop bewoners en gebruikers tot op de dag van vandaag met dat ene object, plek of gebied zijn omgegaan. Plaatsing op de Werelderfgoedlijst geeft sociale en economische kansen, maar de belofte aan Unesco – en daarmee de wereld – om goed voor het erfgoed te zorgen leidt ook tot verantwoordelijkheden. Bestuurders kunnen op verschillende manieren bijdragen aan de positie van een werelderfgoedssite. Naast voor goed beheer te zorgen is het ook belangrijk om in het openbaar voor het werlderf-

goed ‘te staan’ en voor draagvlak binnen de eigen bestuurlijke omgeving te zorgen. Hierdoor kunnen zij er onder andere voor zorgen dat men lokaal het belang van het erfgoed kent en er trots op is.

De publicatie *Werken aan werelderfgoed* biedt een handreiking om de juiste stappen te zetten naar meer bekendheid en beleefbaarheid van onze werelderfgoedssites. En kan helpen bij het vinden en houden van de balans tussen benutten en beschermen.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Nederlandse Commissie

Unesco
Werelderfgoed

Colofon

Dit is een publicatie van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de Nederlandse Unesco Commissie in samenwerking met Stichting Werelderfgoed Nederland, 2024.

Verantwoording

Voor deze publicatie is gebruik gemaakt van teksten van de Nederlandse Unesco Commissie, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en het Informatiepunt Leefomgeving.

Disclaimer

Deze brochure is met de grootst mogelijke zorg samengesteld. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Nederlandse Unesco Commissie en haar medewerkers zijn niet aansprakelijk voor enige schade of verlies, veroorzaakt door de verstrekte informatie.

Creative Commons licentie Naamsvermelding

Dit werk is gelicentieerd onder CC BY 4.0 AKTE 2023.

Contact

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
+31 (0)33 42 17 421
info@cultureelerfgoed.nl
www.cultureelerfgoed.nl

Nederlandse Unesco Commissie
Prins Willem -Alexanderhof 20
2595 BE Den Haag
+31 (0)70 33 15 484
info@unesco.nl
www.unesco.nl